

روایت‌شناسی:
راهنمای درک و تحلیل ادبیات داستانی
(مجموعه پانزده جستار)

ابوالفضل خوری
عضو هیأت علمی دانشگاه اراک

گر عشق نبودی و غم عشق نبودی
چندین سخن نغز که گفتمی که شنودی؟
گر باد نبودی که سر زلف ربودی
رخساره معشوق به عاشق که نمودی؟

سرشناسه	: حری، ابوالفضل، ۱۳۵۱ -
عنوان و نام پدیدآور	: روایت‌شناسی: راهنمای درک و تحلیل ادبیات داستانی: مجموعه پانزده جستار/ نویسنده ابوالفضل حری.
مشخصات نشر	: تهران: لقاءالنور، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۳۲۴ ص.
شابک	: 978-600-6657-01-1
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیها
یادداشت	: واژه‌نامه .
موضوع	: روایتگری
رده بندی تنکرة	: ۱۳۹۱ ۹۷۲/۳۱۳PN
رده بندی دیویی	: ۸۰۸/۷۲۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۱۰۰۵۲/۱

حوزه هنری استان مرکزی

نام کتاب: روایت‌شناسی: راهنمای درک و تحلیل ادبیات داستانی
(مجموعه پانزده جستار)

نویسنده: ابوالفضل حری (عضو هیئت علمی دانشگاه اراک)

طرح جلد: احسان مرادی

صفحه آرای: رضا زنجیرانی فراهانی

ناشر: لقاءالنور

لیتوگرافی و چاپ: نینوا - قم ۷۲۳۲۵۰۱

نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۱

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۱ - ۰۱ - ۶۶۵۷ - ۶۰۰ - ۹۷۸

قیمت: ۱۰۰۰۰ تومان

کلیه حقوق چاپ این اثر برای حوزه هنری استان مرکزی محفوظ است.

انتشارات لقاءالنور: تهران - خیابان ایران - خیابان شهید قادری - پلاک ۸۴ - واحد ۵

همراه: ۰۹۱۲۳۱۷۲۸۵۸ - Legha_alnoor@yahoo.com

تقدیم به

دوست شفیق که الطافش همیشگی است:

به جناب سینا دلشادی به پاس دوستی‌ها؛

دانشجویانم

و

لیلا، ریحانه، صدرا

دربارهٔ این مجموعه

- (۱) درآمدی بر روایت‌شناسی: راهنمای درک و تحلیل ادبیات داستانی
ابوالفضل حری
 - (۲) به سوی تعریف روایت و روایتگری
مونیکا فلودرنیک
 - (۳) شاکله‌های روایت
اچ. پورتر آبوت
 - (۴) صافی‌های روایت
تزوئان تودورف
 - (۵) برهمکنشی نظریهٔ روایت با بازی‌شناسی
گونزالو فراسکا
 - (۶) زمان و مکان در روایت
ترزا بریجمان
 - (۷) رویکرد روایت‌شناختی به شخصیت (با نگاهی به داستان «مردگان» اثر جویس)
مایکل جی. تولان
 - (۸) نظرگاه
سیمور چتمن
 - (۹) کانونی‌شدگی
مایکل جی. تولان
 - (۱۰) وجوه بازنمایی گفتمان شخصیت (با نگاهی به داستان کوتاه اولین اثر جیمز جویس)
سیمور چتمن
 - (۱۱) ادیپوس یا نظریه و عمل روایت (بررسی روایت شناختی "حدس بزن چه اتفاقی افتاده؟")
دیوید لاج
 - (۱۲) ساختار روایت در رمان‌های جیمز باند
امبرتو اکو
 - (۱۳) ساختارگرایی و جیمز باند (بررسی دیدگاه امبرتو اکو)
دومینیک استریناتی
 - (۱۴) سه‌بعدی نگاری روایی
زاچاری ساچز
 - (۱۵) روایتگری داستان یوسف (ع) در قرآن: پی‌رنگ، مضامین، اشخاص
مستنصر میر
- ضمیمهٔ اول: «حدس بزن چه اتفاقی افتاده؟» اثر دیوید لاج
ضمیمهٔ دوم: داستان کوتاه اولین اثر جیمز جویس
- منابع

فهرست تفصیلی مطالب

پیشگفتار	۱
مقدمه	۳
ضرورت این کتاب	۳
چند نکته درباره ترجمه اصطلاحات و واژگان خاص حوزه روایت‌شناسی	۵
ساختار کلی کتاب	۶
نگاهی دقیق‌تر به جستارها	۷

جستار اول: درآمدی بر روایت‌شناسی: راهنمای درک و تحلیل ادبیات

داستانی	۱۳
انواع روایت	۲۲
مؤلفه‌های سطوح روایت	۲۳
تقسیم‌بندی سطح روایت داستانی	۲۵
الف) سطح فابولا/ طرح اولیه	۲۶
ب) سطح گفتمان/ روایتگری	۲۸
فرق بین متن/ گفتمان روایی با پی‌رنگ	۲۹
الگوی ارتباط روایی	۳۰
مؤلفه‌های روایتگری/ گفتمان روایی	۳۳
انواع راوی و سطوح روایت	۳۳
سطوح روایتگری و شگرد داستان در داستان	۳۴
نمونه اول: هفت پیکر	۳۵
نمونه دوم: هزار و یک‌شب	۳۷
زاویه دید/ کانونی‌شدگی	۳۸
بازنمایی گفتار و اندیشه	۴۰
تعریف روایت‌شناسی	۴۲
نگاهی به سیر نظریه و دستور زبان روایت در غرب	۴۳

۴۴	الف) ولادیمیر پراپ
۴۸	ب) کلود برمون
۴۹	پ) آلژیرداس ژولین گرماس
۵۱	ت) تزوتان تودروف
۵۳	ث) ژرار ژنت
۵۷	ج) رولان بارت
۵۹	جمع‌بندی

جستار دوم: به سوی تعریف روایت و روایتگری: مونیکا فلودرنیک

۶۱	روایت، همه جا حی و حاضر است
۶۳	روایت و داستان
۶۴	تعریف روایت
۶۴	عمل روایت - گفتمان روایی - داستان
۶۵	داستان به منزله فابل و پی‌رنگ
۶۶	تاریخ و داستان سرایی
۶۹	راوی
۷۱	داستان و کنش
۷۳	تعاریف
۷۴	خلاصه
۷۶	تعریف نظریه روایت
۷۶	زبان‌شناسی به منزله الگو
۷۷	نگاهی دقیق‌تر به روایت
۷۹	روایت‌شناسی در بافت برون زبانی مطالعات ادبی و فرهنگی
۸۰	تاریخچه روایت‌پژوهی
۸۱	آثار کلاسیک اولیه در باب روایت‌پژوهی
۸۲	ساختارگرایی فرانسوی
۸۳	پیشرفت‌های تازه در روایت‌شناسی
۸۵	مجلات

تحقیقات امروزی در باب روایت	۸۵
منابع	۸۷

جستار سوم: شاکله‌های روایت: اچ. پورتر آبوت

تعریف کمینه	۸۹
بازنمایی یا نمایش؟	۹۳
داستان و گفتمان روایی	۹۳
آیا داستان می‌تواند به عقب برگردد؟	۹۵
مشکلات انگلیسی‌زبانان: داستان، گفتمان، پی‌رنگ، فابولا و سیوژه	۹۷
واسطه‌گری (برساختن) داستان	۱۰۰
اما یک لحظه صبر کنید: کدام اول می‌آید، داستان یا گفتمان؟	۱۰۰
آیا داستان‌ها می‌توانند واقعی باشند؟	۱۰۳
رخدادهای سازه‌ای و مکمل	۱۰۴
روایت‌مندی	۱۰۷
منابع منتخب ثانویه	۱۰۹
متون اولیه داستانی	۱۱۰
پانوشتها	۱۱۱

جستار چهارم: صافی‌های روایت: تزوتان تودروف

گفتار ارجاعی	۱۱۴
صافی‌های روایی	۱۱۶
زمانمندی	۱۱۸
دیدگاه	۱۱۸
دلالت و نمادپردازی	۱۲۰
اشخاص، عقاید	۱۲۴
برساختن متن به منزله مضمون	۱۲۶
سایر قرائت‌های متن	۱۳۰

جستار پنجم: برهمکنشی نظریهٔ روایت با بازی‌شناسی: گونزالو فراسکا ... ۱۳۳

چکیده	۱۳۳
درآمد	۱۳۴
ضرورت یک علم جدید: بازی‌شناسی	۱۳۵
سرگرمی و بازی	۱۳۵
پایدیا	۱۳۷
بازی و روایت	۱۳۷
پایدیا، زمان و مکان و شخصیت‌های روایت	۱۴۲
نتیجه‌گیری	۱۴۶

جستار ششم: زمان و مکان در روایت: تیرزا بریجمان ... ۱۴۹

مفاهیم کلیدی زمان و مکان در روایت	۱۵۱
رویکردهای مربوط به زمان در روایت	۱۵۲
رویکردهای مربوط به مکان در روایت	۱۵۴
تغییر مفاهیم زمان و مکان	۱۵۷
نگاهی دقیق‌تر به مقولهٔ زمان	۱۵۷
نظم	۱۵۸
تداوم	۱۶۰
بسامد	۱۶۱
نگاهی دقیق‌تر به مقولهٔ مکان	۱۶۲
ابعاد، مسیرها، معابر و ظرفها	۱۶۳
مکان، موقعیت خواننده و کانونی‌شدگی	۱۶۵
نتیجه‌گیری: کارکردهای زمان و مکان	۱۶۷

جستار هفتم: رویکرد روایت‌شناختی به شخصیت (با نگاهی به داستان

«مردگان» اثر جویس): مایکل جی. تولان	۱۷۱
مفهوم شخصیت	۱۷۱

- الگوی مشارکت گریماس ۱۷۴
- خصالت‌ها و ویژگی‌های شخصیت ۱۷۹
- شخصیت‌شناسی مبتنی بر مشخصه متمایز ۱۸۳
- شخصیت و صحنه‌پردازی در داستان کوتاه «مردگان» ۱۸۶

جستار هشتم: نثرگاه: سیمور چتمن ۱۹۳

- جستار نهم: کانونی‌شدگی: مایکل جی. تولان ۱۹۹
- انواع کانونی‌شدگی ۲۰۲
- وجوه کانونی‌شدگی؟ ۲۰۵
- اولویت کانون‌شدگی ادراکی ۲۰۶

جستار دهم: شیوه متن‌روایی: بازنمایی ۲ آتمان شخصیت: سیمور چتمن ۲۰۹

- جستار یازدهم: ادیبوس: نظریه و عمل در روایت (بحثی در روایت‌شناسی و دستور زبان داستان) دیوید لاج ۲۲۷

جستار دوازدهم: ساختار روایت در رمان‌های جیمز باند: فلمینگ: امبرتو

- اکو ۲۴۵
- چکیده ۲۴۵
- تقابل اشخاص و ارزش‌ها ۲۴۶
- موقعیت‌های بازی سرگرمی و داستان به منزله «بازی» ۲۴۷
- پی‌رفت حرکات اصلی ۲۵۰

جستار سیزدهم: ساختار گرایبی و جیمز باند: دومینیک استریناتی ۲۵۷

جستار چهاردهم: سه بعدی نگاری روایی: زاچاری ساچز ۲۶۵

۲۶۵	 طرح اولیه و طرح ثانویه/ گفتمان
۲۶۶	 فضای روایی (خودگویی)
۲۶۸	 شکل سه بعدی
۲۷۰	 جانسپار که افتاده بودم اثر ویلیام فاکنر
۲۷۱	 کج ۲۲ اثر جوزف هلر
۲۷۲	 آتش رنگ بریده اثر ولادیمیر ناباکف
۲۷۴	 تأثیرات و کارکردهای سه بعدی نگاری

جستار پانزدهم: روایتگری داستان یوسف (ع) در قرآن: پی‌رنگ، مضامین،

۲۷۷	 اشخاص: مستنصر میر
۲۷۸	 پی‌رنگ داستان
۲۷۸	 تنش‌ها و برطرف شدن تنش‌ها
۲۷۹	 نظیرها / مراعات النظیرها
۲۸۰	 عنصر دراماتیک (نمایشی)
۲۸۲	 مضامین
۲۸۳	 مضمون اصلی: تحقق حتمی مشیت خداوند
۲۸۳	 الف) خدا غالب است
۲۸۴	 ب) خدا لطیف است
۲۸۵	 ج) خدا علیم و حکیم است
۲۸۶	 مضامین فرعی
۲۸۶	 الف) رفتار مطابق با مشیت الهی: صفات لازم
۲۸۹	 ب) نظر حد وسط نسبت میان قضای الهی و اختیار آدمی
۲۸۹	 ج) ابتلاء، جزاء و توبه
۲۹۱	 اشخاص
۲۹۱	 ملاحظات کلی
۲۹۲	 اشخاص اصلی
۲۹۲	 الف) یعقوب
۲۹۳	 ب) یوسف

- ۲۹۵ (ج) برادران
- ۲۹۶ (د) همسر عزیز
- ۲۹۷ اشخاص فرعی
- ۲۹۷ (الف) کاروانیان
- ۲۹۷ (ب) عزیز مصر
- ۲۹۸ ملاحظات پایانی

- ۳۰۱ پیوست اول: «حدس بز، چه اتفاقی افتاده؟» دیوید لاج
- ۳۰۱ نسخه دست‌نویس داستان M.S
- ۳۰۳ اولین، دومین و سومین نسخه T.S و نیز نسخه نهایی
- ۳۰۶ [پایان‌بندی اولین TS]
- ۳۰۶ [پایان‌بندی دومین و سومین TS]

- ۳۰۷ پیوست دوم: اولین جیمز جویس

- ۳۱۳ واژه نامه انگلیسی - فارسی روایت‌شناسی

- ۳۱۷ منابع برگزیده درباره روایت‌شناسی

خدا زیباست و زیبایی را دوست دارد.

(حضرت علی علیه السلام)

پیشگفتار

ادبیات داستانی یکی از شاخه‌های بسیار مهم و موثر و رایج هنری بوده و می‌باشد. از آنجا که بشر ذاتاً به سوی قصه جذب می‌شود و از داستانها و حوادث شگفت و بخصوص وقایع و سرگذشت‌های دنباله‌دار لذت می‌برد و هر چه شگفت‌تر، جاذبه هم بیشتر مورد توجه بوده و کاربرد فراوانی دارد. آنچه بر تاثیر داستان می‌افزاید داستان‌نویسی را به صورت یک هنر موثر در می‌آورد فقط نقل حوادث و بیان صحنه‌ها و ترسیم فهرمانها نیست. عناصر مهم دیگری نیز وجود دارد که شناخت این عناصر و استفاده درست و بیجا از آن، هنرمندان داستان‌نویس را در راه آفرینش اثری فاخر، یاری و هدایت می‌کند.

یکی از اهداف حوزه هنری استان مرکزی از چاپ این مجموعه «روایت‌شناسی: راهنمای درک و تحلیل ادبیات داستانی» (مجموعه پانزده جستار) که اینک در دستان شماست، حمایت عملی از هنرمندان و پژوهشگرانی است که در زمینه ادبیات داستانی به فعالیت می‌پردازند. فراهم‌سازی زمینه تولید آثار ارزشی هنرمندان و بسترسازی برای نوآوری و خلاقیت در عرصه آثار ادبی از جمله محورها و اولویت‌های حوزه هنری است. امید است که این مجموعه، دوستداران ادبیات داستانی را در راه رسیدن به این مهم یاری کند.

دفتر آفرینشهای ادبی

حوزه هنری استان مرکزی

www.ketab.ir

مقدمه

آنچه پیش رو دارید یعنی *روایت‌شناسی: راهنمای درک و تحلیل ادبیات داستانی*، مجموعه پانزده جستار است که از میان خیل مقاله‌ها، گلچین و ترجمه شده است.^۱ در این مجموعه مقاله که یکی از چند مجموعه جستار در باب روایت‌پژوهی است، تلاش شده مقاله‌هایی با محوریت نظریه و دستور زبان روایت یا روایت‌شناسی گردآوری و ترجمه شوند. در نگاه نخست، این مقاله‌ها پراکنده به نظر می‌آیند اما با اندکی دقت در خواهیم یافت و در اولین جستار نیز به تفصیل گفته شده، که این دانه‌های پراکنده با نخ نامریی روایت‌شناسی به هم اتصال دارند. در واقع، هر جستار - به ترتیبی که بیان خواهد شد - بخشی از عناصر و مؤلفه‌های سطوح داستان و متن روایی را به معاینه درآورده است.

ضرورت این کتاب

به نظر می‌آید در چندساله اخیر توجه به نظریه و نظریه‌پردازی به ویژه در حوزه علوم انسانی اهمیت یافته است و توجه به این زمینه و به ویژه نظریه‌پردازی متناسب با فضای فرهنگی کشور، از ضروریات است. البته، این سخن بدین معنا نیست که خود را از توجه و مطالعه نظریه‌های ادبی

۱- برخی از این مقاله‌ها پیش‌تر در مجلات داخلی چاپ شده‌اند. در عین حال، برای آنکه در این مجموعه قرار گیرند، بازخوانی شده‌اند و با تغییراتی همراه با پانویس و حک و اصلاحات دیگر در معرض دید علاقه‌مندان قرار می‌گیرد.

که عموماً در غرب صورت‌بندی شده‌اند، بی‌نیاز بدانیم. نیک پیداست که بسیاری از نگره‌ها و نظریه‌ها در غرب، متناسب با فرهنگ مغرب زمین، تعریف، دسته‌بندی، تحلیل و بررسی شده است و طبیعی است که این نظریه‌ها در نگاه نخست خیلی با فضای فرهنگی کشور ما همخوان نباشند. در اینجا، دو راه‌حل پیش رو داریم. یا تماماً آن نظریه‌ها و الگوها را کنار بگذاریم و خود و ادبیات خود را از بینشها و بصیرتهایی که ممکن است برایمان حاصل کنند، محروم کنیم یا اینکه، این نظریه‌ها و الگوها را در طی فرایندهای گوناگون اخذ و عاریه، اقتباس و ترجمه، با آثار ادبی خودمان انطباق دهیم. ظاهراً اگر راه دوم را برگزینیم، به‌طریق صواب‌تر رفته‌ایم هرچند خیلی هم از تیررس گزندهای که انتخاب راه دوم به بار می‌آورد، آسوده خاطر نخواهیم بود. باری، به نظر می‌آید در امر نظریه‌پردازی یکی از ابتدایی‌ترین راه‌ها، شناخت نظریه‌ها و نحله‌ها خواهد بود و ترجمه همراه با توضیح و تقریر و حواشی، یکی از همین راه‌های شناخت نظریه‌های مختلف است. البته، خوانندگان عام از اینگونه کتابها - چندانکه از ماهیت خود کتابها پیداست - استقبال گرمی به عمل نخواهند آورد و ناشران اگر بخواهند استقبال خوانندگان را یگانه ملاک انتخاب و چاپ کتابها قرار دهند، هیچ کتاب خوبی منتشر نمی‌شود. به هر جهت، ضرورت اصلی این مجموعه مقاله این است که بستری برای نیل به اهداف زیر فراهم کند.

۱) معرفی و شناخت نظریه و دستور زبان روایت یا روایت‌شناسی به صورت نظری و عملی

۲) ارائه الگوهای نظری و راهکارهای عملی از طریق معرفی الگوها و نظریه‌های اصلی روایت‌شناسی

۳) ارائه و معرفی چارچوبی نظری و عملی برای بررسی آثار ادبی بومی از طریق معرفی الگوهای غریبومی

۴) ارائه چارچوبی برای درک و تحلیل ادبیات داستانی

۵) ارائه راهکارهای عملی به نویسندگان حوزه ادبیات داستانی در انتخاب شگردهای داستانی

۶) ارائه توانمندی‌ها و قابلیت‌های داستانی و روایتی قصص قرآنی

چند نکته درباره ترجمه اصطلاحات و واژگان خاص حوزه روایت‌شناسی

اصولاً یکی از مشکلات سر راه ترجمه مباحث نظری مربوط به رویکردها و نحله‌های نقد و نظریه ادبی، نبود معادل‌های برابر یا همسان در زبان مقصد برای برخی واژگان خاص است. در عین اینکه، میان مترجمان نیز در برگردان این واژگان اجماع نظر دیده نمی‌شود.

برای نمونه *fabula* را که واژه‌های روسی است، به «فابولا»، «فابیولا»، «طرح اولیه» و «داستان» و *sjuzhet* را که باز واژه‌ای روسی است، به سیوژه، «سیوژت»، «طرح ثانویه»، «طرح نهایی»، «پی‌رنگ»، «من» و «گفتمان» برگردانده‌اند. یا *story* به معنای ماده خام اولیه را که با معنای متداول *story* به معنای گونه‌ای ادبی از قبیل داستان کوتاه و داستان، فرق دارد، به همان داستان برگردانده‌اند و خواننده متخیر می‌ماند که آن داستان با این داستان چه فرقی دارد! (راستی! این دو چه فرقی با هم دارند؟). یا *narration* را به «روایتگری» یا به «عمل روایت» ترجمه کرده‌اند. نمونه دیگر ترجمه واژه *diegesis* است. حقیقت این است که آرایه معادل برای «دایجسیس» در زبان فارسی اندکی دشوار است. برپس (۲۰۰۳) دو معنا برای دایجسیس در نظر می‌گیرد. یکی، جهانی خیالی که موقعیت‌ها و خدادهای روایت شده در آن اتفاق می‌افتند (به فرانسه، *diegeses*) و دوم، گفتن، گزارش دادن در مقابل نشان دادن و نیز اجرا کردن (۲۰). به نظر می‌آید صفت دایجتیک و واژگانی که با پیشوندهای *hetero*، *homo*، *auto*، *intra*، *extra* و غیره ساخته می‌شود با معنای اول در ارتباط قرار می‌گیرد. ظاهراً در زبان فارسی، واژگان «داستانی» در ترکیبات فرا-داستانی؛ میان-داستانی و غیره، یا واژه «روایت» برای معنای اول و واژگان «گزارشگری»، «بیانگری»، «تقالی» و «روایتگری» که البته با *narration* (عمل روایت) فرق دارد، افاده معنا می‌کنند. نمونه‌های دیگر: زبان‌شناختی/ زبان‌شناسانه/ زبان‌شناسیک؛ ساخت‌گرایانه/ ساختارگرایانه/ ساختارباور؛ کانونی‌شدگی/ کانونی‌سازی؛ تحلیل انتقادی گفتمان/ گفتمان‌کاوی انتقادی/ گفتمان‌کاوی سنجش‌گرانه و جز اینها.

شامل می‌شود. در ادامه، بازی را بر اساس الگوی کلود برمون بررسی کرده و وجوه شباهت میان آن دو را مرور می‌کند. در پایان نیز به وجوه شباهت و تمایز روایت و پایدیا اشاره می‌کند.

جستار ششم: ترزا بریجمن در مقاله «زمان و مکان در روایت» تلاش می‌کند از رویکرد ژنت دربارهٔ عنصر زمان در روایت، قرائتی دقیق از کارکرد عناصر زمان و مکان در رمان *مادم بوری* گوستاو فلوبر ارائه دهد. در مجموع، بریجمن رویکرد ژنت به زمان و مکان را به طرز مستدل، درخشان و اندیشه‌آفرین در بررسی رمان *مادم بوری* به کار می‌بندد.

جستار هفتم: مایکل تولان در مقاله «رویکرد روایت‌شناختی به عنصر شخصیت»، که بخشی از کتاب اوست با نام *روایت، رویکرد زبانشناختی نقدانه* (۲۰۰۱)، با استفاده از الگوهای روایت‌شناختی شخصیت به ویژه الگوی پرپ و گرماس که در مقاله نگارنده تبیین شده است، مؤلفهٔ شخصیت را که در دو سطح داستان و متن حضور دارد، بررسی کند. مقالهٔ تولان چند بخش دارد. در بخش اول، پس از ذکر کلیاتی دربارهٔ شخصیت، الگوی گرماس را معرفی می‌کند که در این جستار نیز بدان اشاره می‌کنیم. در بخش بعدی، خصلت و ویژگیهای شخصیت را بررسی می‌کند. سپس، از وجوه متمایز شخصیت‌شناسی سخن به میان می‌آورد و در پایان نیز اشخاص داستان مردگان اثر جیمز جویس را تحلیل می‌کند.

جستارهای هشتم و نهم: مقالهٔ هشتم از آن سیمور چتمن و مقالهٔ نهم از آن مایکل تولان است. این دو نظریهٔ پرداز، نظرگاه و کانونی‌شدگی را که از جمله جذاب‌ترین حوزه‌های روایت‌شناسی در سطح گفتمان روایی است، موجزوار بررسی می‌کنند.

جستار دهم: چتمن در مقالهٔ وجوه بازنمایی گفتمان که بخشی از کتاب *داستان و گفتمان* (۱۹۷۸) اوست، یکی از اصلی‌ترین مؤلفه‌های سطح گفتمان یعنی بازنمایی گفتار و اندیشه اشخاص را بررسی می‌کند.

جستار یازدهم: دیوید لاج در این مقاله که نمونه‌ای از درهم تنیدگی مباحث نظری و عملی روایت‌شناسی است، مؤلفه‌های سطوح داستان و گفتمان روایی را در داستانی از آن خود با عنوان

«حدس بزن چه اتفاقی افتاده؟» از نزدیک بررسی و تحلیل می‌کند. لاج ابتدا می‌گوید که آنچه در نهایت به داستان «حدس بزن...» بدل شده، لطیفه‌ای بوده که در محل کارش در دانشگاه ایست انگلیا شنیده و آن داستان گریه‌ای بوده که برای خودش غذا دست و پا می‌کند. لاج به طرزی کارآمد فرایند خلق لطیفه‌ای ساده را به داستانی با مایه‌های ادبی یا حتی اسطوره‌شناختی، از نزدیک بررسی می‌کند. در این میان، از طرح اولیه و ثانویه مورد نظر فرمالیست‌ها و بسیاری از مفاهیم روایت‌شناختی که تا بدین جا ذکر کردیم، سخن به میان می‌آورد.

جستار دوازدهم: امبرتو اکو در مقاله «ساختار روایت در رمان‌های جیمز باند»، رمانهای جیمز باند اثر یان فلمینگ را از دیدگاه ساختاری و به ویژه در پرتو مفهوم «جفت‌های متقابل»^۱ که یکی از آموزه‌های اصلی ساختارگرایی به ویژه روایت‌شناسی ساختارگرا است، بررسی می‌کند. اکو ابتدا مجموعه تقابل‌های رمان را به چهارده جفت تقسیم می‌کند. سپس، تلاش می‌کند رمان‌های باند را با نوعی بازی رسمی مقایسه کند. این بازی، قواعد خاص و البته محدود خود را دارد. در پایان، اکو رمان‌های فلمینگ را به باری فوبال شبیه می‌کند. خواننده در این رمانها، خود را غرق در بازی ای می‌بیند که از جزئیات و قوانین آن آگاهی دارد- و شاید هم از نتیجه بازی- و فقط از پی‌گیری تغییرات کوچکی که قهرمان را به سوی هدفش راهبر می‌شود، احساس لذت و شغف می‌کند. در نهایت، اکو جمع‌بندی می‌کند در رمان‌های فلمینگ، عنصری از بازی از پیش معلوم، به خدمت گرفته می‌شود. این عنصر، خصوصیت بارز سازکاری دفاعی است که در راه سرگرمی توده‌ها عمل می‌کند. این گونه ماشین‌ها که با سازکاری جامع و مانع، ساختاری روایی دارند، مواد و مصالحی را دست مایه کار خود قرار می‌دهند که متضمن هیچ اینتوالوژی و بینشی نیستند.

جستار سیزدهم: دومینیک استریناتی در مقاله ساختارگرایی و جیمز باند سعی می‌کند، مقاله اکو را از دیدگاه مطالعات فرهنگ عامیانه بررسی کند. استریناتی معتقد است بررسی نقادانه

تحلیل اکو به ما نشان می‌دهد که چگونه ساختارگرایی، فرهنگ عامه معاصر و نیز محدودیت‌های آن را تحلیل و بررسی می‌کند. تحلیل او از رمان‌های جیمزباند شاید بهترین نمونه از تلاش‌های او در به کارگیری روش‌های ساختارگرایی در مطالعه گونه‌ای از فرهنگ عامه به شمار آید.

جستار چهاردهم: تا کنون هرچه گفتیم درباره روایت‌های دوبعدی بود. به نظر می‌آید روایت‌شناسی در روایت‌های سه بعدی یا به تعبیری سه‌بعدی نگاری، نیز کارآمد عمل کند. زاجاری ساچ در مقاله «سه‌بعدی نگاری روایی»، تلاش دارد که رمان‌های جین / ایر اثر شارلوت برونته؛ مرگ / یوان / ایچ اثر تالسوی؛ رنگین کمان جاذبه اثر توماس پینچون را با استفاده از تصاویر سه بعدی، روایت‌شناسی کند. در عین حال، ساچ معتقد است سه اثری که انواع روایت سه بعدی را به خوبی توصیف می‌کنند، به طرزی مشابه، متفاوتند: ساده‌ترین رویکرد در *جانسپار* که *افتاده بودم*^۱ (۱۹۳۰) خلاصه می‌شود، پیچیده‌ترین خط سیر گاه‌شمارانه در *کج ۲۲* و رویکردهای منحصر به فرد و به هم تافته در *آتش رنگ* پریده خود را نشان می‌دهند.

جستار پانزدهم: در نگاه نخست مقاله روایت‌گری داستان یوسف (ع) در قرآن کریم: پی‌رنگ، مضامین، اشخاص» در میان مقاله‌های پیشگفته اندکی غریب به نظر می‌آید اما اگر اندکی دقیق‌تر شویم، در می‌یابیم که مستنصر میر مؤلفه‌های اصلی مطرح داستان و گفتمان روایی یعنی پی‌رنگ، مضامین و اشخاص را به زبانی ساده‌تر اما روایت‌شناختی (گرچه نامی از واژگان روایت‌شناسی به میان نمی‌آید) بررسی می‌کند. انتخاب این مقاله به این قصد بوده که توانمندی‌ها و قابلیت‌های روایی و داستانی قصص قرآنی در حکم آثار دین‌شناختی در کنار آثار بشری و بلکه بالاتر و فراتر از آثار بشری، به معاینه درآیند.

کتاب دو پیوست دارد: پیوست اول، ترجمه داستان «حدس بزن چه اتفاقی افتاده؟» از دیوید لاج، و پیوست دوم، ترجمه داستان «اولین» جویس. این داستانها در مقاله‌های داخل مجموعه بررسی شده‌اند.

همچنین، واژه‌نامه‌ای از واژگان و اصطلاحات اصلی روایت‌شناسی را گرد آورده‌ام که امیدوارم راهگشا باشد. در پایان هم گلچینی از منابع اصلی مورد ارجاع مقاله‌ها و سایر مقاله‌های مرتبط با روایت‌شناسی را آورده‌ام تا زمینه پژوهش و تتبع عمیق‌تر را فراهم کند. باشد که این مقاله‌ها علاقه‌مندان روایت‌شناسی را به ذوق آورد تا آنان که جوان‌ترند خود پای در این راه نهند و نواقص این کتاب را با آثار وزین خود برطرف کنند و زمینه را برای رویکرد روایت‌شناختی به آثار نظم و نثر پارسی فراهم کنند. تا آن روز!

www.ketab.ir